

Seat No. : _____

XA-118

M.A. Part-II

March-2013

Sanskrit (Paper – VII)

(Sanskrit Alamkaras' astra)

(१) नाट्यशास्त्र - अभिनवभारती - सहित - अध्याय-६

(२) नाट्यदर्पणम् - विवेक-१,२

(३) काव्यमीमांसायां नियतांशाः

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

सूचना : (१) जमण्णी बाजुना अंक प्रश्नना गुण दर्शवे छे.

Instructions : (1) Figures to the right indicate marks of the questions.

(२) परीक्षार्थीं उतरवलीं प्रश्नपत्रं जण्णव्या मुज्ज प्रश्नकं अंक लभवा.

(2) Candidate should write question-numbers according to the question paper.

१. नीयेनामांथी कोठपण्ण अे अनुवाद सहित समजावो : १०

1. Explain any **two** of the following with translation and explanation : 10

(१) लोकधर्मी नाट्यधर्मी धर्मीति द्विविधः स्मृतः ।

भारती साच्चती चैव कैशिक्यारभटी तथा ॥

(२) आङ्गिको वाचिकश्चैव ह्याहार्यः सात्त्विकस्तथा ।

चत्वारोऽभिनया ह्येते विज्ञेया नाट्यसंश्रया ॥

(३) शृंगारानुकृतिर्या तु स हास्यस्तु प्रकीर्तितः ।

रौद्रस्येव च यत्कर्म स ज्ञेयः करुणो रसः ॥

(४) रस इति कः पदार्थः । उच्यते - आस्वाद्यत्वात् ।

कथमारचाद्यते रसः । यथा हि नाना व्यञ्जनसंस्कृतं अन्नं भुञ्जाना रसानास्वादयन्ति सुमनसः पुरुषाः हर्षादींश्च अधिगच्छन्ति, तथा नानाभावाभिनयव्यञ्जितान् वागङ्गसत्त्वोपेतान् स्थायिभावानास्वादयन्ति सुमनसः प्रेक्षकाः हर्षादींश्च अधिगच्छन्ति ।

२. (अ) आचार्य भरतनुं रससूत्रं लभो अने श्रीशंकुंकनो मत समजावो. १४

2. (A) Write the रससूत्रं of भरत and explain the view of श्रीशंकुंक. 14

अथवा/OR

अभिनव गुप्ते करेडी शान्तरसनी स्थापना.

The establishment of 'शान्तरस' according to अभिनवगुप्तः

- (A) कोठपण भे विशे नोध लपो : १५
- (B) Write notes on any **two** : 16
- (१) संग्रहं कारिकां चैव निरुक्तं
- (२) वीररसस्य भेदाः
- (३) भावकत्व अने/end भोजकत्व – व्यापार
- (४) रसभावसंबन्धः

3. नीयेनाभांथी कोठपण त्रण कारिकाओ समजावो : १२

3. Explain any **three** Karikas of the following : 12

- (१) अलङ्कारमृदुः पन्थाः कथादीनां सुसञ्चरः ।
दुःसञ्चरस्तु नाट्यस्य रसकल्लोलसङ्कुलः ॥
- (२) त्रिपताकान्तरोऽन्येन जल्पो यस्तज्जनान्तिकम् ।
आकाशोक्तिः स्वयं-प्रश्न-प्रत्युत्तरमात्रकम् ॥
- (३) अङ्कास्यमन्तपात्रेण छिन्नाङ्कमुखयोजनम् ।
वस्तुनः सूचनं चूला पात्रैर्नेपथ्यसंस्थितैः ॥
- (४) देवा धीरोद्धता, धीरोदात्ताः सैन्येश-मन्त्रिणः ।
धीरशान्ता वणिग्-विप्राः, राजानस्तु चतुर्विधाः ॥
- (५) भाणः प्रधानशृङ्गार – वीरो मुखनिर्वाहवान् ।
एकाङ्को दशलास्याङ्गः प्रायो लोकानुरञ्जकः ॥
- (६) देवी दक्षाऽपरा मुग्धा समा धर्माद्वयोः पुनः ।
क्रोध-प्रसाद-प्रत्यूह-रतिच्छद्वादि भूरिशः ॥

४. (अ) नाटकनी पंथसंधिओनी यर्था करो : १२

4. (A) Discuss पञ्चसन्धयः of नाटकः 12

अथवा/OR

વિષ્કંભક વિશે નોંધ લખો.

Write note on વિષ્કંભક.

(બ) કોઈપણ બે વિશે નોંધ લખો : ૧૬

(B) Write notes on any two : 16

(૧) સમવકાર - નિરૂપણમ્

(૨) પતાકાસ્થાનક

(૩) વિથ્યહ્ગાનિ

(૪) પ્રહસન-નિરૂપણમ્

૫. (અ) યોગ્ય ઉત્તર આપો : (કોઈપણ પાંચ) ૧૦

5. (A) Write right answer : (any five) 10

(૧) રાજશેખરને મતે કાવ્યહરણ કોને કહેવાય ? કાવ્યહરણના પ્રકારો લખો.

(૨) પ્રતિભાના પ્રકારો વિશે લખો.

(૩) રાજશેખર અનુસાર કવિ સમયનું લક્ષણ આપો.

(૪) ભૌમ કવિ સમયના કોઈપણ બે ઉદાહરણો આપો.

(૫) પાતાલીય કવિ સમયના કોઈપણ બે ઉદાહરણો આપો.

(૬) રાજશેખરના મતે પ્રતિભા અને વ્યુત્પત્તિ કોને કહેવાય ?

(૭) કાવ્યહરણ વિશે અવન્તીસુન્દરીનો મત લખો.

(બ) ખાલી જગ્યા પૂરો : ૧૦

(B) Fill in the blanks : 10

(૧) શ્યામદેવના મતે સમાધિ એટલે _____ ની _____ .

(૨) મંગલના મતે અભ્યાસ એટલે _____ _____

(૩) _____ એવું પદ રાજશેખર પોતાને માટે યોજે છે.

(૪) કાવ્યમાં _____ જ હેતુરૂપ છે.

(૫) ચકોરનું ચન્દ્રિકાપાન _____ પ્રકારનો કવિસમય છે.

(૬) યશ અને હાસને _____ સ્વરૂપ અને ક્રોધ તેમજ અનુરાગને _____ સ્વરૂપ માનવાનો કવિ સમય છે.

- (9) કાવ્યમીમાંસાના પ્રથમ અધિકરણનું નામ _____ છે.
- (10) ચૂલિકાના રાજશેખર _____ અને _____ પ્રકારો આપે છે.
- (11) રાજશેખરના મતે કોઈપણ કવિ સર્વથા _____ હોતો નથી.
- (12) અત્રિના નેત્રમાંથી તથા સાગરમાંથી ઉત્પન્ન થયેલા ચન્દ્રનું કવિ સમય પ્રમાણે _____ છે.
- _____

Seat No. : _____

XA-118

M.A. Part-II

March-2013

Sanskrit (Paper – VII)

(व्याकरणशास्त्रम्)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

१. (क) नीचेनामांथी गमे ते षे सूत्रोने समजावो : १०
- (१) अस्मद्युत्तमः ।
(२) स्यातासी लृलुटोः ।
(३) यासुट् परस्मैपदेषूदात्तो ङिच्च ।
(४) भुवो वुग्लुङ्लिटोः ।
- (ख) नीचेनामांथी गमे ते षे पदोनी रूपसिद्धि प्रक्रिया समजावो : १०
- (१) भवामि ।
(२) भवताम् ।
(३) भूयात् ।
(४) अभूत् ।
२. (क) नीचेनामांथी गमे ते षे सूत्रोने समजावो : १०
- (१) कृञ्चानुप्रयुज्यते लिटि ।
(२) टित् आत्मनेपदानां टेरे ।
(३) आमेतः ।
(४) लिङः सीयुट् ।
- (ख) नीचेनामांथी गमे ते षे पदोना रूपसिद्धि प्रक्रिया समजावो : १०
- (१) एधते ।
(२) एधिता ।
(३) एधस्व ।
(४) एधिष्यते ।

૩. (ક) નીચેનામાંથી ગમે તે બે કારિકાઓને સમજાવો : ૧૦
- (૧) પ્રાપ્તરૂપવિભાગાયા યો વાચ: પરમો રસ: ।
યત્તત્પુણ્યતમં જ્યોતિસ્તસ્ય માર્ગો યમાઙ્ગસ: ॥
- (૨) નિત્યા: શબ્દાર્થસમ્બન્ધાસ્ત્રામ્નાતા મહર્ષિભિ: ।
સૂત્રાણાં સાનુતન્ત્રાણાં ભાષ્યાણાઙ્ચ પ્રણેતૃભિ: ॥
- (૩) દ્વાવુપાદાનશબ્દેષુ શબ્દો શબ્દવિદો વિદુ: ।
एको निमित्तं शब्दानामपरो र्थे प्रयुज्यते ॥
- (૪) ન ચાગમાહતે ધર્મસ્તર્કેણ વ્યવતિષ્ટતે ।
ऋषीणामपि यज्ञानं तदप्यागमपूर्वकम् ॥
- (ખ) ગમે તે એક ઉપર ટૂંકનોંધ લખો. ૧૦
- (૧) વાક્યપદીયમ્ – શીર્ષકનું સ્વારસ્ય સમજાવો.
- (૨) શબ્દબ્રહ્મના સ્વરૂપ વિશે નોંધ લખો.
- (૩) ધ્વનિ એટલે શું ? – સમજાવો.
૪. (ક) નીચેનામાંથી ગમે તે એક સમજાવો. ૧૦
- (૧) ષષ્ટી સ્થાનેયોગા । ઇતિ સૂત્રમાવર્તતે । તત્ર દ્વિતીયસ્યામર્થ: । ષષ્ટ્યન્તં નિર્દિશ્યમાનમુચ્ચાર્થમાણુચ્ચાર્યમાણસજાતીયમેવ નિર્દિશ્યમાનાવયવરૂપમેવ વા સ્થાનેન સ્થાનિરૂપિતસમ્બન્ધેન યુજ્યતે ન પ્રતીયમાનમિતિ તેનેદં સિદ્ધમ્ ।
- (૨) હયવરટ્ સૂત્રસ્થેનાયોગવાહાનામુપદેશે લો ન્ત્યવિધિ: પ્રયોજનં વૃક્ષસ્તત્ર નૈતદસ્તિ પ્રયોજનં નિર્દિશ્યમાનસ્યેત્યેવ સિદ્ધઆમિતિ ભાષ્યેણ વિરોધાત્ ।
- (ખ) ટૂંકનોંધ લખો. (ગમે તે એક) ૧૦
- (૧) અનાગમકાનામ્ સાગમકા: આદેશા: ભવન્તિ ।
- (૨) પરિભાષેન્દુશેખર: ।
- (૩) પરિભાષાણાં વિવિધા: પ્રકારા: ।
૫. (ક) નીચેના પ્રશ્નોના ટૂંકમાં ઉત્તર આપો : ૧૦
- (૧) ન્યાય સિદ્ધા-પરિભાષા એટલે શું ?
- (૨) ભાષ્યકારે કયા સૂત્ર ઉપરની ચર્ચામાં અનબંધોને પ્રત્યયના અવયવ કહ્યાં છે ?
- (૩) સર્વાદેશ કરનારું સૂત્ર કયું છે ?
- (૪) નાનુબન્ધકૃતમનેકાલ્ત્વમ્ । એ પરિભાષાવચનો અર્થ શો છે ?
- (૫) હલન્ત્યમ્ । સૂત્રમાં આવતા અન્ત્ય શબ્દનો લાક્ષણિક અર્થ શો છે ?

(ખ) યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી જવાબ લખો :

૧૦

(૧) અનુબંધોનું સ્થાન ક્યાં ક્યાં હોય છે ?

(ક) પાછળ

(ખ) આગળ

(ગ) આગળ અથવા પાછળ

(ઘ) પાછળ અને આગળ

(૨) મહાભાષ્યકારના મતે અનુબંધો કેવા છે ?

(ક) એકાન્તા:

(ખ) સ્વતન્ત્રા:

(ગ) પરતન્ત્રા:

(ઘ) અનેકાન્તા:

(૩) પુરુષોત્તમદેવે અનુબંધ વિષયક કેટલી પરિભાષા માની છે ?

(ક) એક

(ખ) ચાર

(ગ) ત્રણ

(ઘ) છ

(૪) અનુબંધ ઇત્ સંજ્ઞક બને તે પછી, તેનો લોપ કોણ કરે છે ?

(ક) રો રિ ।

(ખ) ઢો ઢે લોપ: ।

(ગ) તસ્ય લોપ: ।

(ઘ) હલન્ત્યમ્ ।

(૫) મહાભાષ્ય ઉપર કૈયટે રચેલી ટીકાનું નામ છે

(ક) પ્રદીપ

(ખ) ન્યાસ

(ગ) પદમંજરી

(ઘ) ઉદ્યોત

XA-118

M.A. Part-II

March-2013

Sanskrit (Paper – VII)**(Darshanshastra)**

श्री भाष्य-तर्कभाषा, सांख्यसूत्र अ - १

जैनबौद्धदर्शन

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

सूचना : प्रश्नपत्रमां छापेलो प्रश्नक्रमांक ४ उत्तरवहीमां लखो.

Instruction : Write the same Question number in the Answer book as it is shown in the question paper.

१. (अ) विवरणात्मक नोध साथे गभे ते अेक गधअंडनो अनुवाए करो : १०
- (१) ब्रह्मशब्देन च स्वभावतो निरस्तनिखिलदोषोऽनवधिकातिशया संख्येयकल्याणगुणगणः पुरुषोत्तमोऽभिधीयते । सर्वत्र बृहत्त्वगुणयोगेन हि ब्रह्मशब्दः । बृहत्त्वं च स्वरूपेण गुणैश्च यत्रानवधिकातिशयं सोऽस्य मुख्योऽर्थः स च सर्वेश्वर एव । अतो ब्रह्मशब्दस्तत्रैव मुख्यवृत्तः । तस्मादन्यत्र तद्गुणलेश योगादौपचारिकः, अनेकार्थकल्पनायोगात्, भगवत् - शब्दवत् । तापत्रयातुरैरमृतत्वाय स एव जिज्ञास्यः । अतः सर्वेश्वरो जिज्ञासाकर्मभूतं ब्रह्म ।
- (२) ध्यानं च – तैलधारावदविच्छिन्न स्मृति संतानरूपम्, स्मृति लम्भे सर्वग्रन्थीनां विप्रमोक्षः (छा.६,२६.२) इति ध्रुवायाः स्मृतेरपवर्गोपायत्व श्रवणात् । सा च स्मृतिर्दानसमानाकाराः, “भिद्यते हृदयग्रन्थिः छिद्यन्ते सर्वसंशयाः क्षीयन्ते चास्य कर्माणि तास्मिन् दृष्टे परावरे” – इत्यनेनेकार्थ्यात् । एवं च सति ‘आत्मा वा अरे द्रष्टव्यः’ इत्यनेन निदिध्यानस्य दर्शनरूपता विधीयते ॥
- (ब) नीथेनामांथी गभे ते अेक पर विवरणात्मक नोध लखो : १०
- (१) रामानुजाचार्यस्य जीवनम् ।
- (२) कर्मब्रह्ममीमांसयोरकैशास्त्रं ।
२. (अ) विवरणात्मक नोध साथे गभे ते अेक गधअंडनो अनुवाए करो : १०
- (१) शब्दस्य तु विशेषेण सविशेष एव वस्तुन्यभिधान सामर्थ्यम्, पदवाक्यरूपेण प्रवृत्तेः प्रकृति प्रत्यययोगेन हि पदत्वम् । प्रकृति प्रत्ययोरर्थभेदेन पदस्यैव विशिष्टार्थ प्रतिपादनम वर्जनीयम् । पदभेदश्चार्थ भेदनिबन्धनः । पदसंङ्घातरूपस्य वाक्यस्यनेकपदार्थ संसर्ग विशेषाभिधायित्वेन निर्विशेषवस्तु प्रतिपादनासामर्थ्यात् न निर्विशेष वस्तुनि शब्दः प्रमाणम् ।
- (२) निर्विकल्पकं नाम केनचिद्विशेषेण वियुक्तस्य ग्रहणं, न सर्व-विशेषरहितस्य, तथा भूतस्य कदाचिदपि ग्रहणादर्शनात् अनुपपत्तेश्च । केनचिद् विशेषेण इदमित्थयमिति - हि सर्वा प्रतीतिरूपजायते, त्रिकोण सास्नादि संस्थान - विशेषण विना कस्यचिदपि पदार्थस्य ग्रहणायोगात् । अतो निर्विकल्पकम् एक जातीय द्रव्येषु प्रथमपिण्ड ग्रहणम्, द्वितीयादि पिण्डग्रहणं सविकल्पकमुच्यते ॥
- (ब) नीथेनामांथी गभे ते अेक पर विवरणात्मक नोध लखो : १०
- (१) ध्रुवानुस्मृतिना कारणो.
- (२) सप्त-अनुपपत्तयः ।
- (३) रामानुजाचार्ये स्वीकारेलां प्रमाणो.

૩. (અ) વિવરણાત્મક નોંધ સાથે ગમે તે એક ગદ્યખંડનો અનુવાદ કરો : ૧૦
- (૧) અત્રોચ્યતે । ન તાવત્ ગુણગુણિનો: સમાનકાલીનં જન્મ । કિન્તુ દ્રવ્યં નિર્ગુણમેવ પ્રથમમુત્પદ્યતે, પશ્ચાત્ તત્સમવેતા ગુણા ઉત્પદ્યન્તે । સમાનકાલોત્પત્તૌ તુ ગુણગુણિનો: સમાનસામગ્રીકત્વાદ્ ભેદો ન સ્યાત્ । કારણભેદ નિયતત્વાત્ કાર્ય ભેદસ્ય । તસ્માત્ પ્રથમે ક્ષણે નિર્ગુણ એવ ઘટો ગુણેભ્ય: પૂર્વભાવીતિ ભવતિ ગુણાનાં સમવાયિકારણમ્ ।
- (૨) મૈવમ્ । સ્વભાવાદેવ વિષયવિષયિતો: । અર્થજ્ઞાનયોરેતાદૃશ એવ સ્વાભાવિકો વિશેષ: । યેનાનયોર્વિષય વિષયિભાવ: । ઇતરથાતીતાનાગતયોર્વિષયત્વં ન સ્યાત્ । જ્ઞાનેન તત્ર જ્ઞાતતાજનનાસંભવાદસતિ ધર્મિણિ ધર્મજનનાયોગાત્ । કિં ચ જ્ઞાતતાયા અપિ સ્વજ્ઞાનવિષયત્વાત્ તત્રાપિ જ્ઞાતતાન્તરપ્રસદ્ગસ્તથા ચાનવસ્થા । અથ જ્ઞાતતાન્તરમન્તરેણાપિ સ્વભાવાદેવ વિષયત્વં જ્ઞાતતાયા: । એવં ચેત્ તર્હિ ઘટાદાવપિ કિં જ્ઞાતતયેતિ ।
- (બ) નીચેનામાંથી ગમે તે બે પર વિવરણાત્મક નોંધ લખો : ૧૦
- (૧) કારણં ત્રિવિધમ્ ।
- (૨) ષડ્વિધ: ઇન્દ્રિયાર્થ સંનિકર્ષ: ।
- (૩) અસિદ્ધ હેત્વાભાસ: ।
- (૪) શબ્દગુણમાકાશમ્ ।
૪. (અ) નીચેનામાંથી ગમે તે બે સૂત્રોને સમજાવો : ૧૦
- (૧) અથ ત્રિવિધદુ:ખાત્યન્તનિવૃત્તિરત્યન્ત પુરુષાર્થ: । ૧-૧
- (૨) અસદ્ગોડયં પુરુષ ઇતિ । ૧-૧૫
- (૩) ન વયં ષટ્પદાર્થવાદિનો વૈશેષિકાદિવત્ । ૧-૨૬
- (૪) નિયતકારણાત્તદુચ્છિત્તિર્ધ્વાન્તવત્ । ૧-૫૬
- (બ) નીચેનામાંથી ગમે તે બે પર ટૂંકનોંધ લખો : ૧૦
- (૧) સત્ કાર્યવાદ ।
- (૨) પઞ્ચવિંશતિર્ગણ:
- (૩) પ્રમાણાનિ ।
- (૪) પુરુષબહુત્વમ્ ।
૫. નીચેના પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યમાં જવાબ આપો : ૨૦
- (૧) ભગવાન બુદ્ધે કઈ ભાષામાં ઉપદેશ આપ્યો ?
- (૨) બૌદ્ધ ધર્મ દર્શનનું વિભાજન થઈ કયા સંપ્રદાયો અસ્તિત્વમાં આવ્યા ?
- (૩) ચિત્ત શુદ્ધિ માટે સાધકે કયા ત્રણ રત્નોનું સેવન કરવું આવશ્યક છે ?
- (૪) બૌદ્ધ દર્શન અનુસાર 'નિર્વાણનો' અર્થ કયો છે ?
- (૫) બૌદ્ધ દર્શન પરમ પુરુષાર્થ માટે કઈ ચાર ભાવનાનો ઉલ્લેખ કરે છે ?
- (૬) જૈન ધર્મના ત્રેવીશમા તીર્થંકર કોણ હતા ?
- (૭) જૈન દર્શનનું બીજું નામ શું છે ?
- (૮) તત્ત્વાર્થાધિગમસૂત્રના કર્તાનું નામ જણાવો.
- (૯) મોક્ષમાર્ગ તરફ લઈ જનારા ત્રણ રત્ન સમાન ત્રણ સાધન કયા-કયા છે ?
- (૧૦) જૈન દર્શનમાં નિર્દેશિત પાંચ વ્રતો કયા-કયા છે ?

XA-118

M.A. Part-II

March-2013

Sanskrit (Paper – VII)

(Puran & Dharmshastra)

मत्स्यपुराणम् - नियतांशाः/अग्नि पुराणम् - (नियतांशाः)

Time : 3 Hours]

[Max. Marks : 100

सूचना : (१) બધા પ્રશ્નોના ગુણ સમાન છે.

Instructions : (1) All questions carry equal marks.

(2) જમણી બાજુના અંક પ્રશ્ના ગુણ દર્શાવે છે.

(2) Figures to the right indicate marks.

(3) તમારા જવાબનો વિકલ્પ સ્વચ્છ દર્શાવો.

(3) Mention clearly the options you Attempt.

૧. નીચેનામાંથી ગમે તે ચાર શ્લોકોની સમજૂતી આપી અનુવાદ કરો :

૨૦

(૧) તતોऽલ્પસત્ત્વ ક્ષયદા રશ્મયઃ સપ્ત દારુણાઃ ।

સપ્તસપ્તેર્ભવિષ્યન્તિ પ્રતપ્તાઙ્ગારવર્ષિણઃ ॥

(૨) કેચિત્પ્રધાનમિત્યાહુરવ્યક્તમ પરેજગુઃ ।

એતદેવ પ્રજાસૃષ્ટિ કરોતિ વિકરોતિ ચ ॥

(૩) વજ્રેણ સપ્તધા ચક્રે તં ગર્ભં ત્રિદશાધિપઃ ।

તતઃ સપ્તૈવ તે જાતાઃ કુમારાઃ સૂર્યવર્ચસઃ ॥

(૪) તં દૃષ્ટ્વા સ્ત્રીવધં ધોરં ચુક્રોધ ભૃગુરીશ્વરઃ ।

તતોઽભિશપ્તો ભૃગુણા વિષ્ણુર્ભાર્યાવધે તદા ॥

(૫) એષા ચતુર્યુગાઠ્યા તુ સાધિકા ત્વેકસપ્તતિઃ ।

કૃતત્રેતાદિ યુક્તા સા મનોરન્તરમુચ્યતે ॥

(૬) ધર્મેણેભાઃ પ્રજાઃ સર્વા યસ્માદ્રઞ્જયસે પ્રભો ।

તસ્માત્તે ધર્મરાજેતિ નામ સદ્ધર્મિનિગદ્યતે ।

(૭) સ્વમેવ કર્મ દૈવાઠ્યં વિદ્ધિ દેહાન્તરાર્જિતમ્ ।

તસ્માત્પૌરુષમેવેહ શ્રેષ્ઠમાહુર્મનીષિણઃ ॥

(૮) ઉદ્ધરિષ્યતિ કૌટિલ્યઃ સમૈર્દ્વાદશાભિઃ સુતાન્ ।

ભુક્ત્વા મહિ વર્ષશતં ત તો મૌર્યાન્નામિષ્યતિ ॥

૨. પુરાણના પાંચ લક્ષણો જણાવી મત્સ્યપુરાણમ્ નું પુરાણ તરીકે મૂલ્યાંકન કરો.

૨૦

અથવા

પુરાણનું વિષયવસ્તુ જણાવી મત્સ્યપુરાણમ્ની વિશેષતા જણાવો.

૩. નીચેનામાંથી ગમે તે બે પર વિવેચનાત્મક નોંધ લખો : ૨૦
- (૧) વિવિધમ્ શ્રાદ્ધ ભેદમ્ ।
  - (૨) યયાતિચરિતમ્ ।
  - (૩) સાવિત્ર્યુપાખ્યાનમ્ ।
  - (૪) વારાણસિ માહાત્મ્યમ્ ।

૪. (અ) નીચેનામાંથી ગમે તે બે શ્લોકો સમજાવી અનુવાદ કરો : ૮
- (૧) સત્યં બ્રૂહીતિ સોવાચ નૃપ મહ્યં દદાસિ ચેત્ ।
વરદ્વયં પૂર્વદત્તં સત્યાર્થં દેહિ મે નૃપઃ ॥
  - (૨) રાવણાદપિ મર્તવ્યં મર્તવ્યં રાઘવાદપિ ।
અવશ્યં યદિ મર્તવ્યં વરં રામો ન રાવણઃ ॥
  - (૩) સર્વસ્ય જગતઃ પાલૌ ગોપાલૌ તૌ બભૂવતુઃ ।
કૃષ્ણશ્ચોલૂખલે બદ્ધો દામ્ના વ્યગ્રયશીદયા ॥
  - (૪) અયમાત્મા પરં બ્રહ્મ અહં બ્રહ્માસ્મિ વિદ્ધિ તમ્ ।
સિદ્ધ સિદ્ધયોઃ સમો યોગી રાજધર્મ પ્રપાલય ॥

- (બ) વિવેચનાત્મક નોંધ લખો. ૧૨
- (૧) અગ્નિપુરાણસ્ય વિષયવસ્તુ ।
  - (૨) રામાવતારઃ ।

અથવા

‘અવતાર’ શબ્દનો અર્થ સમજાવી ‘અગ્નિપુરાણમ્’ને આધારે કોઈપણ બે અવતારનું નિરૂપણ કરો.

૫. નીચેના પ્રશ્નોના એક-બે વાક્યમાં જવાબ આપો. ૨૦
- (૧) ‘સ્મૃતિ’નો અર્થ જણાવી પ્રાચીન સ્મૃતિ ગ્રંથોના નામ આપો.
  - (૨) યાજ્ઞવલ્ક્ય સ્મૃતિ માં વિદ્યાઓ કેટલી જણાવી છે ? કઈ કઈ ?
  - (૩) મનુસ્મૃતિ અનુસાર અતિથિ કોને કહેવાય ?
  - (૪) સ્વયંવર માં યુવકને કોણ પસંદ કરે છે ?
  - (૫) મનુસ્મૃતિ અધ્યાય-૩ નું વિષયવસ્તુ જણાવો.
  - (૬) મનુના વચનોને કેવા વચનો કહેવાય છે ?
  - (૭) યાજ્ઞવલ્ક્ય અનુસાર કેવી કન્યા જોડે લગ્ન ના કરવા જોઈએ ?
  - (૮) કોને સ્વાયંભુવ શાસ્ત્ર કહે છે ? શા માટે ?
  - (૯) કયા સ્મૃતિકારને યોગેશ્વર કહ્યાં છે ? શા માટે ?
  - (૧૦) યાજ્ઞવલ્ક્ય કયા ધર્મ સૂત્રકારને અનુસર્યા છે ?

